Spartelen met de watertoets

Voldoende water van goede kwaliteit voor alles en iedereen die ervan en er omheen leeft, nu en in de toekomst. Dat is de ambitieuze doelstelling van het decreet integraal waterbeleid dat op 23 november van vorig jaar van kracht werd. Een van de instrumenten om dat doel te verwezenlijken is de watertoets. Elke overheid die over een vergunning, plan of programma beslist, moet ervoor zorgen dat de ingreep geen of een zo klein mogelijk schadelijk effect heeft op het watersysteem.

Tekst: Xavier Buijs - Foto: Layla Aerts

De overstromingen van de afgelopen jaren hebben de aandacht voor het waterbeheer versterkt. Duidelijk is dat menselijke ingrepen zorgen voor een steeds snellere afvoer van het water. Daardoor ontstaan allerlei problemen, zoals overstromingen in de valleien bij hevige regenval, terwijl op andere plekken de grond steeds meer verdroogt. Telkens met nefaste gevolgen voor de mens, fauna en flora. Het decreet integraal waterbeleid wil die problemen voorkomen. Het voert de expliciete watertoets in om het aspect water(beheersing) meer aan bod te laten komen. Voor de gemeenten heeft die toets heel belangrijke gevolgen. Ten eerste zal de goedkeurende overheid voortaan alle plannen (een bijzonder plan van aanleg, een ruimtelijk uitvoeringsplan, een mobiliteitsplan, stedenbouwkundige verordeningen) toetsen op de consequenties voor de waterhuishouding. De gemeente houdt daar dus het best al rekening mee bij de opstelling van het plan.

Nog belangrijker is dat gemeenten zelf ook aan de slag moeten met de watertoets. Zij leveren immers het leeuwendeel van de stedenbouwkundige, verkavelings- en milieuvergunningen af. Sinds eind november vorig jaar moeten ze iedere vergunningsaanvraag aan de watertoets onderwerpen. Elke vergunning moet aandacht besteden aan de gevolgen voor de waterhuishouding. De resultaten van die toets kunnen leiden tot het weigeren van een vergunning, het opleggen van milderende maatregelen of het aangeven dat er geen schadelijke effecten zijn.

De waterbeheersplannen zijn nog niet beschikbaar.

Gezond verstand

Voor de gemeente is de watertoets geen gemakkelijke opgave. Hoe beoordeel je of een verbouwing, een nieuwbouw of een verkaveling een belangrijke negatieve invloed heeft op de waterhuishouding? Het gezond verstand kan een eerste hulpmiddel zijn. De gemeente weet uit ervaring vaak op welke plaatsen overstromingen voorkomen en welke andere gebieden belangrijk zijn voor de waterhuishouding (zoals beschermingszones voor drinkwater of kwelgebieden). De uitbreiding of bouw van een woning die niet vlakbij een beek of in een vallei ligt, zal over het algemeen geen invloed hebben op de waterhuishouding. Ook individuele woningen in lager gelegen gebieden zullen de watertoets vaak doorstaan. Eventueel kunnen gemeenten voorwaarden opleggen, zoals het beperken van de verhardingen of het verbieden van een kelder of ondergrondse garage. Overigens hebben sommige gemeenten al een gemeentelijke stedenbouwkundige verordening om te voorkomen dat het water snel wordt afgevoerd. Die verordening legt maatregelen op als infiltratie, buffering en vertraagde afvoer. Ook de provincie Vlaams-Brabant keurde onlangs zo'n verordening goed en op Vlaams niveau is er al geruime tijd één in de maak.

Studies en kaarten

Gezond verstand alleen is natuurlijk wat mager. Een motivering op basis van studies en kaarten is beter. Hiervoor worden de waterbeheersplannen opgesteld. Het probleem is dat deze plannen er nog niet zijn. Er zijn wel al diverse andere plannen

Voor de watertoets moeten gemeenten zich nu nog in bochten wringen.

beschikbaar, bijvoorbeeld met de ligging van de overstromingsgebieden of de bedding van de waterlopen. Het zijn hulpmiddelen om te beoordelen waar de gevolgen voor de waterhuishouding groot kunnen zijn en de watertoets (deels) negatief kan uitvallen.

De overstromingen bewijzen dat aandacht voor water hard nodig is.

Als een aanvraag voor vergunning betrekking heeft op een gebied waar misschien een schadelijk effect op de waterhuishouding kan ontstaan, moet bepaald worden hoe groot dat nadelige effect is en welke milderende voorwaarden mogelijk zijn. De gemeenten hebben in vele gevallen onvoldoende kennis in huis om een juist oordeel te vellen. Bij twijfel kunnen en moeten ze daarom soms advies vragen aan een bekkensecretariaat. Die bekkensecretariaten zijn echter nog niet opgericht. Andere overheden, zoals de afdeling Water van Aminal, kunnen wel al advies geven.

Praktische bezwaren

'Ik denk dat de gemeenten het nut van een watertoets wel degelijk inzien,' zegt Guido De Padt, burgemeester van Geraardsbergen. 'Toch ben ik van oordeel dat er nog een hoop praktische bezwaren en onduidelijkheden zijn. Wat gebeurt er met de aanvragen voor een geëigende zone of in goedgekeurde verkavelingen? Volgens mij kun je daar niet zomaar op grond van de watertoets bouwtoelatingen weigeren. Er moet in voorkomend geval een billijke vergoedingsregeling worden uitgewerkt. De vraag is: wie gaat dat betalen? De gemeenten hebben daar het geld niet voor. Ook op dat vlak moet er eerst duidelijkheid én zekerheid komen.'
Voor Filip Raymaekers van Aminal, afdeling Water, werkt de watertoets wel degelijk: 'Sinds de inwerkingtreding van het nieuwe decreet integraal waterbeleid worden bouw- en verkavelingsaanvragen steeds meer onderzocht op de mogelijk schadelijke effecten op het omliggende watersysteem. Kregen waterkwaliteitsproblemen vroeger alleen aandacht bij milieuvergunningen, nu wordt effectief nagedacht over alternatieven om de negatieve effecten op de waterkwantiteit te vermijden. Dat was vroeger anders.' Volgens Filip Raymaekers kan de terechte vraag naar schadeloosstelling bij de weigering van bouw- en verkavelingsaanvragen op basis van de watertoets pas beantwoord worden wanneer er (gewestelijke of andere) ruimtelijke uitvoeringsplannen komen die voor het watersysteem ongepaste bestemmingen moeten rechtzetten: 'Aan dergelijke RUP's kan een planschaderegeling worden gekoppeld.'

De watertoets getoetst

Een algemene bedenking is of het eigenlijk wel zinvol is een apart plaatsje in te ruimen voor water in de vergunning en de planning. Ruimtelijke ordening en milieu zouden ook nu al aandacht voor water en de waterhuishouding moeten laten meewegen in hun beoordeling. Een aparte watertoets is vanuit het waterbeleid bekeken natuurlijk een goede zaak, maar het gevaar bestaat dat er op termijn ook een mobiliteitstoets of een energietoets expliciet en apart moet worden opgenomen.

Hoe dan ook, de watertoets bestaat. Hoewel nog niet alle gemeenten hem toepassen, zijn er goede argumenten om hem nu al ter harte nemen. De overstromingen bewijzen dat aandacht voor water hard nodig is. Een goede watertoets kan het verschil maken! Om die toets naar behoren te kunnen uitvoeren hebben we een duidelijke regelgeving nodig. Het is dus hoog tijd voor het uitvoeringsbesluit. Bovendien zijn bijkomende, eenvoudig leesbare kaarten nodig en een adviesmogelijkheid om bij twijfel op terug te vallen. Voorlopig is het voor gemeenten dus nog wat spartelen bij de uitvoering van de watertoets.

Xavier Buijs is VVSG-stafmedewerker ruimtelijke ordening

Meer informatie over de watertoets vindt u:

www.ruimtelijkeordening.be,
www.gisvlaanderen.be/geo-vlaanderen/overstromingskaarten,
www.waterinfo.be,
www.waterloketvlaanderen.be